MT - 172

2013 .... 1200 **Seat No.**

MT - 172 - SANSKRIT ENTIRE (SECOND OR THIRD LANGUAGE) - PRELIM I - PAPER - I

Time : 3 Hours **(Pages 7)** **Max. Marks : 80**

Q.I. (A) Translate *any three* of the following passages into English : 15

(i) एकदा कोऽपि भिक्षुः भगवन्तं प्रति जगाम । तं प्रणम्य अधोमुखः स अतिष्ठत् । भगवता पृष्टः सः अकथयत्, मम चीवराणि जीर्णानि अतः प्रार्थये ददातु मे नूतनचीवराणि ।'' ततः भगवता पृष्टं किं कृतं त्वया पुरातनचीवराणाम् ? स प्रत्यवदत्, ''भगवन्, तत् चीवरं मया शयनीयरूपेणोपयोजितम्''। भगवान् पप्रच्छ ''किं कृतं त्वया पुरातनशयनीयस्य ।'' स उवाच अहं रात्रौ तद् उपधानरूपेण गृह्णामीति । तदाकर्ण्य कुतुहलेन भगवान् अवोचत्, ''वत्स ! कुत्रास्ति ते पुरातनमुपधानम् ।''

(ii) कैश्चिद्दिनैरनन्तरं लेरसियाप्रेषितेन विज्ञापनापत्रानुसारं तौ भ्रातरौ तस्य जनपदस्थानं गतौ । तत्र स प्रमुखस्ताभ्यां महान्तं स्वागतं समर्पयामास । नैकप्रकारा उपहाराः, नैके वृषसदृशा मिठूनप्राणिनोऽपि ताभ्यामुपायनीकृतवान् येन तौ आढ्यौ सञ्जातौ । इत्थं लेरसिया तयोर्मार्दवं पारितोषिकैः सम्मानितवान् । ततोऽपरान्तं ग्रामवासिजना अपि ताभ्यां सह सादरं व्यवहरन्ति स्म । तैरपि ज्ञातमधुनात्मिक्याः सम्पदः मूल्यं सामर्थ्यं च ।

(iii) ग्रामेऽस्मिन् पाण्डुरङ्गकरमरनाम्नः कृषीवलस्य सङ्गीत-चित्र-कलादिभिः परिपूर्णं, शान्तिसुखयोः निधानमिव गृहमासीत् । तत्र एकनवाष्टैकतमे ख्रिस्ताब्दे (१८९१) ऑक्टोबरमासस्य द्वितीये दिने पुत्रजन्मोत्सवः संपन्नः जातः । एष विनायकः नाम बालः बाल्य एव पित्रा सह मृत्प्रतिमाः निर्मातुं प्रारभत । विविधप्राणिनां देवतानां च प्रतिमानिर्माणे तस्यासीद् रुचिः । पुस्तकस्थानां विविधचित्राणां पुनर्विलेखनेऽपि स मग्न आसीत् । सततं निरीक्षमाणेन तस्य पित्राऽपि तस्मिन् समुचितसंस्काराः समारोपिताः ।

(iv) वत्से, अत्र प्राप्ताहं भरतपुरं दिनद्वयात्पूर्वम् । रमणीयं निसर्गरूपं विविधखगैरुत्कूजितमनुभूय मनो मे न तृप्तिमायाति । त्वां चातीव स्मरामि अत्रागत्य, विशेषतः तव पक्षिप्रेम तेषां विषयकं कौतूहलञ्च । त्वया ज्ञायत एव यदेतत् 'केवलदेवराष्ट्रीयोद्यानं' पक्षिणामभयारण्यम्। तेषां कृते अत्र विशेषव्यवस्था विशेषा निर्बन्धाश्च कृताः भारतशासनेन ।

(v) पार्थः - हन्त, वसन्ततौ परीक्षासमय एव भारनियमनं वर्तते । ऊर्जाविपत्तिस्तु वर्धत एव प्रतिदिनम् ।

अथर्वः - मया पठितम्, ननु ऊर्जा त्वक्षया । तत्कथमूर्जाविपत्तिः ?

श्रेया - सत्यम्, ऊर्जा त्वक्षया एव । परमूर्जासाधनानि तु मर्यादितान्येव । नष्टे कारणे कुतः कार्योत्पत्तिः ?

अथर्वः - परं का नाम ऊर्जा ? कानि तस्याः रूपाणि ?

श्रेया - ऊर्जा नाम कार्यशक्तिः । ऊष्मा, प्रकाशः, ध्वनिः, विद्युदादीनि बहूनि तस्याः रूपाणि ।

Q.I. (B) Translate *any two* groups of verses into English : 8

Group I

(i) गजाननं भूतगणादिसेवितं कपित्थजम्बूफलसारभक्षितम् ।
उमासुतं शोकविनाशकारकं नमामि विघ्नेश्वरपादपङ्कजम् ।।

(ii) तद् दृष्ट्वा मुक्तमौनस्तं तपोदत्तः स पृष्टवान् ।
अश्रान्तः किमिदं ब्रह्मन्करोषीति सकौतुकम् ।।

Group II

(i) मुहूर्तं ज्वलितं श्रेयो न च धूमायितं चिरम् ।
मा ह स्म कस्यचिद् गेहे जनि राज्ञः खरो मृदुः ।।

(ii) यस्याहर्निशमानतिर्गुणगणातीते परे ब्रह्मणि ।
श्रीमानेदलभूपतिर्विजयते भूपालचूडामणिः ।।

Group III

(i) नृपाणां च नराणां च केवलं तुल्यमूर्तिता ।
आधिक्यं तु क्षमा धैर्यमाज्ञादानं पराक्रमः ।।

(ii) अङ्गेन गात्रं नयनेन वक्त्रं न्यायेन राज्यं लवणेन भोज्यम् ।
धर्मेण हीनं खलु जीवितञ्च न राजते चन्द्रमसा विना निशा ।।

Group IV

(i) सस्यगर्भिणी धरणी हरिता
स्वेदबिन्दुभिर्यैरभिषिक्ता
तेषामेव श्रमेण फलिता हसति मेदिनीयम्
हरितक्रान्त्यास्तद् हरितत्वं ध्वजेऽपि पल्लवितम् ।
ध्वजे स्थितेयं हरिताभा मां प्रेरयते सततम्
'जयतु किसानो' वदन्ती ह्यहं नमामि तं कृषकम् ।।

Q.II. (A) Answer *any two* questions in English from group I and II each : **8**

Group I

(i) What is रस ? How did भरतमुनि explain it ?

(ii) Why is internet compared with कल्पवृक्ष ?

(iii) Describe the 'तपोवन' near अवन्ती.

Group II

(i) State the benefits of reading good books.

(ii) According to the poem नमामि राष्ट्रध्वजम् what does the saffron colour stand for ?

(iii) What was the condition of young तपोदत्त who did not study in his childhood?

Q.II. (B) Complete *any two* verses of the following : **4**

(i) सदा .... सुकृतिनः ॥

(ii) अणुपूर्वं .... कुरु ॥

(iii) यथा .... संश्लिष्टावितरेतरम् ॥

(iv) कदर्थितस्यापि .... कदाचिदेव ॥

Q.II. (C) Complete *any one* verse based on a metre : **2**

(i) गीतिः (ii) इन्द्रवज्रा

Q.III. (A) Write 5 sentences in Sanskrit on *any one* topic given below: **5**

(i) गणेशोत्सवः (ii) सङ्गणकः (iii) मम माता

OR

Translate *any five* sentences in Sanskrit :

(i) Sea water is salty.

(ii) Valour is the cause of fame.

(iii) I do not remember children's names.

(iv) We both have brought these flowers.

(v) That drama is too good.

(vi) Laziness is the greatest enemy of a man.

(vii) Tell your mobile number.

(viii) Let your fame ever increase.

Q.IV. (A) Rewrite the following sentences according to the order : 5

(i) शुचिर्भूतः सोमशर्मा अनन्तभट्टस्य गृहं प्रत्यागतवान् ।

(ii) अनिच्छयैव अन्येद्युः सोमशर्मा अनन्तभट्टं प्रति पद्भ्यामेव गतवान् ।

(iii) अनन्तभट्टोऽभाषत ''भोः भवान् प्रतिदिनं प्रभाते करणीयानि कार्याणि समाप्य उद्यानस्य निकटे प्रवहतो निर्झरस्य जले स्नात्वा प्रत्यागच्छतु ।''

(iv) ततस्तस्य वैद्यस्य पत्न्या परिवेषितं सात्त्विकमल्पं प्रातराशं भक्षयित्वा सन्तुष्टोऽभवत् ।

(v) अनन्तभट्टस्यादेशेन उद्विग्नः सोमशर्मा तत्स्थानं गत्वा स्नानं कृतवान् ।

OR

(B) Answer *any five* question in Sanskrit :

(i) अदितेः का जिज्ञासा ?

(ii) कः ज्ञानकल्पवृक्षः ?

(iii) कः भिक्षूणां पिता ?

(iv) नरेन्द्रेण किं क्रीतम् ?

(v) विद्यासिद्धये सः कुत्र गतः ?

(vi) किम् उक्त्वा कवयित्री योद्धारं नमति ?

(vii) एदलभूपतिः कस्य पुत्रः ?

(viii) नयनयोः प्रीतिरसायनं किम् ?

Q.V. (A) Translate *any one* unseen passage / dialogue into English : 5

(i) निदाघसमये मध्याह्ने एकः पथिकः मार्गेण गच्छति स्म । मार्गम् उभयतः आम्रवृक्षाः सन्ति । तत्र स खगानां कलरवं श्रुणोति । वृक्षच्छायायाम् उपविश्य श्रान्तः स आम्रफलानि भक्षयति। संतुष्टः भूत्वा स वृक्षान् प्रशंसति, 'धन्याः ते महीरूहाः छायापत्रसमान्विताः येभ्यः निराशाः न यान्ति पान्थस्थाः । पथिकः मनसि सङ्कल्पं करोति, 'अहमपि स्वगृहे वृक्षान् आरोपयिष्यामि।'

(ii) मधुरा : मुग्धे, तव कक्षे कस्य एषा नूतना मूर्तिः ।

मुग्धा : सा विवेकानन्दमहोदयस्य मूर्तिः ।

मधुरा : अहं जानामि सः रामकृष्ण-परमहंसस्य शिष्यः आसीत् किन्तु तस्य मूलनाम अहं विस्मृतवती ।

मुग्धा : तस्य मूलनाम नरेन्द्रः । सः भारतस्य भूषणं खलु । शिकागोनगरे धर्मपरिषदि तेन प्रदत्तं प्रवचनं जनाः अद्यापि स्मरन्ति ।

(iii) भिषग्वरः – किं वदसि उदरे मार्जारशावकः गुर्गुरायते ?

मिलिन्दः – परं रात्रौ किं करवाणि अहम् ?

भिषग्वरः – एतद् गुटिकाद्वयम् । एका त्वत्कृते एका मार्जारशावकस्य कृते शयनसुखमनुभवितुम्।

(अन्येद्युः रुग्णालये)

भिषग्वरः – अयि मिलिन्द, उत्तिष्ठ । शस्त्रक्रिया सफलीभूता । पश्य एष मार्जारशावकः तव उदरे आसीत् । अधुना निश्चिन्तो भव ।

मिलिन्दः – (रुदितस्वरेण) परं मम उदरे तु कृष्णमार्जारः प्राविशत्, एष तु श्वेतः ।

Q.V. (B) Translate *any one* group of verses into English : **4**

Group I

(i) दक्षः श्रियमधिगच्छति पथ्याशी कल्यतां सुखमरोगी ।
अभ्यासी विद्यान्तं धर्मार्थयशांसि च विनीतः ।।

(ii) अतीतलाभस्य सुरक्षणार्थं भविष्यलाभस्य च सङ्गमार्थम् ।
आपत्प्रपन्नस्य मोक्षणार्थं यन्मन्त्र्यतेऽसौ परमो हि मन्त्रः ।।

Group II

(i) गुणायन्ते दोषाः सुजनवदने दुर्जनमुखे ।
गुणा दोषायन्ते तदिदमयि नो विस्मयपदम् ।।
महामेघः क्षारं पिबति कुरुते वारि मधुरम् ।।
फणी पीत्वा दुग्धं वमति गरलं दुःसहतरम् ।।

Group III

(i) महीपतेः सन्ति न यस्य पार्श्वे
कवीश्वरास्तस्य कुतो यशांसि ।
भूपाः कियन्तो न बभूवुरुर्व्यां
नामापि जानाति न कोऽपि तेषाम् ।।

Q.VI. Answer in English : (*Any two*) **4**

(i) How is the importance of painting described in विष्णुधर्मोत्तरपुराणम्?

(ii) What are the factors responsible for adding beauty to a painting ?

(iii) What responsibility did डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर accept ?

(iv) Why did डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर want संस्कृत to be the national language ?

Q.VII. Complete the story. **5**

प्रभञ्जनो नाम झञ्झावातः आत्मनः अनुजं मन्दपवनम् अपृच्छत् मत्सदृशः शक्तिमान् भवितुं नेच्छसि किम् । तस्य सा _________ अनुत्तरिता एवावर्तत । तदा स्वमाहात्म्यं पुनः एकवारं कथयितुं प्रभञ्जनः प्राह मन्दपवनं, वत्स पश्य, यदाहं वहामि तदा मम आगमनं सुदूरं सूच्यते । _________ वार्ता प्रसरति । _________ जनाः इतस्ततो धावन्ति ।

पशुपक्षिणः अपि संत्रस्ता जायन्ते । सागरः अपि __________ भवति । पर्वतप्रायाः तरङ्गाः __________ उद्‌भवन्ति ।

(सर्वत्र, प्रक्षुब्धः, पृच्छा, तस्मिन्, भयभीताः)

OR

Make *any five* sentences in Sanskrit by using indeclinables / governing cases :

(i) कृते (ii) प्रति (iii) सह
(iv) दा (v) गम् (vi) स्पृह्
(vii) नमः (viii) रुच्

Q.VIII. Solve *any five* sub-questions from the following : **15**

(A) Recognize *any three* of the following forms :

(i) वणिक् (ii) मया (iii) आनेतुम्
(iv) विराजमानम् (v) प्राप्नुवन्ति

(B) Dissolve and name the compounds : (*Any three*)

(i) अक्षया (ii) सानन्दम् (iii) ग्रामभूषणम्
(iv) महावृक्षाः (v) पुस्तकस्थानि

(C) Dissolve sandhis : (*Any three*)

(i) अवकराच्च (ii) सिद्धोऽस्मि (iii) जानाम्यहम्
(iv) बहिरासीत् (v) वागनिष्ठुरा

(D) Give Sanskrit synonym of the following words : (*Any three*)

(i) मधुकर (ii) समुद्रः (iii) उन्नतिः
(iv) समीपम् (v) तृप्तिः

(E) Complete *any three* of the following sentences by choosing the suitable alternative given in the brackets :

(i) आचार्ये, वीररसविषये .... भवती । (कथय / कथयतु / कथयन्तु)
(ii) एष आधुनिकः कल्पवृक्षः .... सर्वविधं ज्ञानं वितरति । (अस्मान् / अस्मभ्यं / अस्माकं)
(iii) भगवान् सुगत एव .... पिता । (मां / अस्माकं / मह्यं)
(iv) अकस्मात् तस्य विचारमाला .... । (खण्डितः / खण्डिता / खण्डितम्)

(v) अधुना सङ्गणकोऽन्तर्जालं वा गृहे गृहे विद्यते .... ।
(अस्माकं / अस्माभिः / अस्मासु)

(F) Do as directed : (*Any three*)

(i) तेन धनिकेन सत्वरं सेवकः प्रेषितः । (Change the voice)

(ii) नष्टे कारणे कुतः कार्योत्पत्तिः ? (Use यदि .... तर्हि)

(iii) लेरसिया रात्रिमयापयत् । (Remove causal)

(iv) तत्र नयनरम्यः शिल्पालयः वर्तते । (Make the sentence plural)

(v) पक्षिणां प्रजातयः सुखेन वसन्ति क्रीडन्ति च । (Remove 'च')

Best Of Luck

MT - 172

2013 1200

MT - 172 - SANSKRIT ENTIRE (SECOND OR THIRD LANGUAGE) - PRELIM I - PAPER - I

Time : 3 Hours **Preliminary Model Answer Paper** **Max. Marks : 80**

A.I.	**(A) Translate *any three* of the following passages into English :**	
(i)	Once, a certain monk went to the Lord. After saluting him he stood with his head bowed. Asked by the lord, he said, "My robes are worn out (form), so I request you to give me new robes." Then the Lord asked, "What did you do with the old robes?" He replied, "Lord, those robes were used by me as mattress/bedding." The Lord asked, "What did you do with the old mattress/bedding?" He said, "I take it as a pillow at night." Hearing that, the Lord said with curiosity, "Child, where is your old pillow?"	**5**
(ii)	After a few days, according to the intimation sent by Lerasiya, those two brothers went to his province. There, the chief offered them a hearty welcome. He gifted them with many types of gifts and a number of bull-like 'Mithun' animals as well, due to which they both became wealthy. Thus, Lerasiya honoured their kindness with rewards. Thereafter, even the villagers behaved respectfully with them. Now, even they realized the value and power of the 'richness of soul'.	**5**
(iii)	In this village, as if the abode of peace and happiness was the home of a farmer पाण्डुरङ्ग करमरकर, which was filled with music, painting, arts etc. On 2nd of October 1891 CE, the celebration of the birth of a son took place there. In childhood itself, this boy named विनायक started creating earthern /clay images along with his father. His interest was in creating images of various animals and deities. He was also engrossed in replicating (re-drawing) various pictures from books. His father too, who continuously observed him, inculcated / instilled proper values in him.	**5**

(iv)	Dear child, two days ago I arrived here at Bharatpur. Having experienced the beautiful appearance of nature and the chirping of various birds, my mind does not attain enough contentment. After coming here, I remember you a lot, especially your love for birds and curiosity about them. You surely know that this 'Keoladeo National Park' is a bird-sanctuary. Here, special facilities and specific restrictions have been made by the Government of India for them.	**5**
(v)	पार्थः - O God / Alas ! During spring season, at the time of exams itself, there is load-shedding. Indeed, energy-crisis is increasing day by day. अथर्वः - But I have read that energy is imperishable. Then, how is there an energy-crisis? श्रेया - True, energy is indeed imperishable. But energy sources are indeed limited. If the cause is destroyed from where will the effect arise? अथर्वः - But what is energy? What are its forms? श्रेया - Energy is the capacity / ability to do work. Heat, light, sound, electricity, etc. are its many forms.	**5**
A.I.	**(B) Translate *any two* groups of verses into English :** **Group I**	
(i)	I bow down to (salute) the lotus-like feet of गजानन (elephant faced God - Lord Ganesha), who is served by living beings and other troupes of Lord Shiva, who has consumed (eaten) the pulp of wood-apple and blackberry fruits, who is the son of Goddess Parvati and who is the cause of destruction of sorrow and who is the ruler of all calamities.	**2**
(ii)	Seeing that, तपोदत्त broke the silence and asked him with curiosity, "O Brahmin, why are you tirelessly doing this?"	**2**
	Group II	
(i)	It is better to shine (effectively) for a short while than to fume	**2**

	(burn) for long. A child who is too hard (cruel) and too soft by nature should not be (born) in a king's house. **Explanation :** This verse is from the उद्योगपर्व of the महाभारत's. When the Pandavas despite completing the exile were not given the kingdom by दुर्योधन, Krishna in order to avoid the war goes for peace talks. These talks however fail and war becomes inevitable. Krishna on his way back asked कुन्ती if any message had to be given to युधिष्ठिर. It was here that कुन्ती gave the well-known example of विदुला. Queen विदुला reprimanded her coward son संजय when he retreated from the battle after being defeated by सिन्धुराज. In this world, it is better to live with honour / self-respect. An extremely cruel and timid child can't be a good king / ruler.	
(ii)	King Adil Shah, who always (day and night) bows down before the Ultimate Lord Allah who is beyond all attributes, is the supreme among all kings and is always victorious!	**2**
	Group III	
(i)	Kings and common men only have a similar form /appearance, however forgiveness, courage, giving orders and bravery are in abundance / excess (in a king).	**2**
(ii)	A body without limbs, face without eyes, kingdom without justice, food without salt and life without धर्म (righteousness), does not look beautiful, just as the night without the moon (is not significant).	**2**
	Group IV	
(i)	Sprinkled with whose drops of sweat, the earth possessing crops in her womb is green. This earth, which has yielded fruit due to their efforts, smiles. That greenery of the green revolution has foliaged even on the flag. This green lustre on the flag inspires me continuously. Indeed uttering the words “जय किसान” (may the farmer triumph), I salute that farmer.	**4**

A.II.	**(A) Answer *any two* questions in English from group I and II each :**	
	Group I	
(i)	रस is poetic sentiment used in the play. To explain the रस theory, sage भरत links it to six different tastes in the food. As there are six tastes like sour, bitter, astringent, sweet, salty, pungent by which food becomes delicious, similarly any art form like drama appeals the audience if it is presented through different emotions. These nine different emotions are manifested through poetic sentiments called रस.	**2**
(ii)	The internet, due to its expanse, speed and almost free-of-cost availability, is compared to कल्पवृक्ष. In ancient times it was believed that there is a कल्पवृक्ष, i.e. a tree that grants all the wishes instantly. In the modern days, whatever knowledge or information one seeks, it is available instantly on the internet without almost any cost. All the information is available to anybody who uses the internet within a fraction of a second. Hence, internet is considered to be a knowledge-granting tree.	**2**
(iii)	Near the city of अवन्ती, there was a penance-grove. It was thick and dense and endowed with natural beauty. There were many trees laden with thick foliage, beautiful flowers, sweet fruits and dense shade. Many animals and birds took resort in this grove. It was indeed a pleasant residence for the Buddhist monks who practiced penance.	**2**
	Group II	
(i)	Good books are compared to teachers. Teachers are there for a limited time, but books accompany a person forever. By reading good literature one not only spends time merrily but also gains knowledge by removing ignorance. Good books are also like friends. They guide a person and help him deal with confusing situations. Thus a wise man should always resort to the company of good books.	**2**

(ii)	The tricolor constantly reminds us of the success stories of great people. The saffron colour which is on top reminds us of the soldiers who served the country with their blood, who gladly sacrificed their lives in the कारगिल war. Their valour is symbolized by saffron colour. This saffron colour motivates the poetess and by saying 'जय जवान' she salutes the soldiers for their sacrifice.	**2**
(iii)	तपोदत्त was a young brahmin who was not interested in studies. Even after his father pestered him to attend school, he did not go to school or study. Thus he ended up being an illiterate boy and started facing criticism for the same from other learned people for the same.	**2**
A.II.	**(B) Complete *any two* verses of the following :**	**2**
(i)	सदा **सद्ग्रन्थानां श्रवणमनने ये विदधते ।** **नयन्ते वा कालं कविकृतविनोदैः प्रमुदिताः ।** **भ्रमं दूरीकुर्वन्ति च सदुपदेशेन कुधियां** **स्वयं निर्भ्रान्तत्वात् प्रभुपदरतास्ते** सुकृतिनः ॥	
(ii)	अणुपूर्वं **बृहत्पश्चाद् भवत्यार्येषु सङ्गतम् ।** **विपरीतमनार्येषु यथेच्छसि तथा** कुरु ॥	**2**
(iii)	यथा **छायातपौ नित्यं सुसम्बद्धौ परस्परम् ।** **एवं कर्म च कर्ता च** संश्लिष्टावितरेतरम् ॥	**2**
(iv)	कदर्थितस्यापि **हि धैर्यवृत्ते -** **र्न शक्यते धैर्यगुणः प्रमार्ष्टुम् ।** **अधोमुखस्यापि कृतस्य वह्ने -** **र्नाधः शिखा यान्ति** कदाचिदेव ॥	**2**
A.II.	**(C) Complete *any one* verse based on a metre :**	
(i)	**गीतिः -** समुपागतवति दैवादवहेलां कुटज मधुकरे मा गाः । मकरन्दतुन्दिलानामरविन्दानामयं महामान्यः ॥	**2**

(ii)	**इन्द्रवज्रा -** गृह्णन्तु सर्वे यदि वा यथेष्टं नास्ति क्षतिः क्वापि कवीश्वराणाम् । रत्नेषु लुप्तेषु बहुष्वमर्त्यैरद्यापि रत्नाकर एव सिन्धुः ॥	**2**
A.III.	**(A) Write 5 sentences in Sanskrit on *any one* topic given below:**	
(i)	**गणेशोत्सवः** मानवाः नाम सामाजिकप्राणिनः । अतः ते उत्सवप्रियाः । मह्यं गणेशोत्सवः अतीव रोचते । लोकमान्यतिलकमहोदयेन सामाजिक-एकतायै एषः उत्सवः प्रारब्धः । गजाननस्य उत्सवदिवसः एषः भाद्रपदमासे शुक्लपक्षे चतुर्थ्यां तिथौ भवति । उत्सवेऽस्मिन् श्रीगणेशस्य मूर्तेः प्रतिष्ठापनं क्रियते जनैः । श्रीगणेशस्य मस्तके दूर्वाः विराजन्ते । श्रीगणेशाय मोदकः रोचते, अतः गृहिण्यः तस्मै मोदकस्य नैवेद्यं समर्पयन्ति । अनेन उत्सवेन परस्परसामञ्जस्यं, सौहार्दं च वर्धते ।	**5**
(ii)	**सङ्गणकः** एकविंशतितमं शतकं सङ्गणकस्य नाम्ना एव प्रसिद्धं भवति । विविधाः गणनक्रियाः सङ्गणकः सलीलं करोति । केवलं सङ्गणनक्रियायामेव सङ्गणकस्य रुचिः भवति एतद् न सत्यम्। किन्तु सः काव्यं करोति, गीतानि गायति, चित्राणि च आलिखति । सङ्गणकस्य विशिष्टा भाषा भवति । संस्कृतभाषा व्याकरणशास्त्रेण सुबद्धा वर्तते । अतः संस्कृतभाषा सङ्गणकाय उपयुक्ता इति मतं प्रसिद्धम् ।	**5**
(iii)	**मम माता** 'न मातुः परं दैवतम्' इति उक्तिः सार्था एव । मम जननी सुसंस्कृता । नित्यं प्रसन्नवदना । सा मधुरभाषिणी । पाककलानिपुणा सा सर्वेषां कृते अतीव श्राम्यति । अध्ययने मम साहाय्यं करोति । क्वचित् मह्यं कुप्यति अपि । किन्तु तत्सर्वं मम हिताय एव । तस्याः प्रशंसापूर्णैः शब्दैः अहं प्रेरणां लभे । तस्याः सुखवर्धनाय अहं प्रयते । गृहस्य दृढः आधारस्तम्भः सा ।	**5**
	OR	
	Translate *any five* sentences in Sanskrit :	
(i)	समुद्रजलं क्षारं विद्यते / वर्तते ।	**1**
(ii)	सत्त्वं यशसः कारणम् अस्ति ।	**1**
(iii)	अहं बालकानां नामानि न स्मरामि ।	**1**
(iv)	आवां एतानि पुष्पाणि आनयाव ।	**1**
(v)	तत् नाटकम् अतीव उत्तमम् ।	**1**
(vi)	आलस्यं मनुजस्य महान् रिपुः अस्ति ।	**1**
(vii)	(त्वं) तव भ्रमणध्वनिक्रमाङ्कं कथय ।	**1**
(viii)	तव यशः नित्यं वर्धताम् ।	**1**

A.IV.	**(A) Rewrite the following sentences according to the order :**	
(i)	अनिच्छयैव अन्येद्युः सोमशर्मा अनन्तभट्टं प्रति पद्भ्यामेव गतवान् ।	1
(ii)	अनन्तभट्टोऽभाषत ''भोः भवान् प्रतिदिनं प्रभाते करणीयानि कार्याणि समाप्य उद्यानस्य निकटे प्रवहतो निर्झरस्य जले स्नात्वा प्रत्यागच्छतु ।''	1
(iii)	अनन्तभट्टस्यादेशेन उद्विग्नः सोमशर्मा तत्स्थानं गत्वा स्नानं कृतवान् ।	1
(iv)	शुचिर्भूतः सोमशर्मा अनन्तभट्टस्य गृहं प्रत्यागतवान् ।	1
(v)	ततस्तस्य वैद्यस्य पत्न्या परिवेषितं सात्त्विकमल्पं प्रातराशं भक्षयित्वा सन्तुष्टोऽभवत् ।	1
	OR	
	Answer *any five* question in Sanskrit :	
(i)	अदितेः जिज्ञासा **नाट्यविषयिणी आसीत्** ।	1
(ii)	**यथा प्राचीनकाले कल्पवृक्षः, तथा आधुनिके समये अन्तर्जालम् एव** ज्ञानकल्पवृक्षः अस्ति।	1
(iii)	**भगवान् सुगतः** भिक्षूणां पिता आसीत् ।	1
(iv)	नरेन्द्रेण **दुर्गादेव्याः मूर्तिः** क्रीता ।	1
(v)	विद्यासिद्धये सः **गङ्गातटं** गतः ।	1
(vi)	**'जयतु जवानो' इति उक्त्वा** कवयित्री योद्धारं नमति ।	1
(vii)	एदलभूपतिः **हसनभूपस्य** पुत्रः आसीत् ।	1
(viii)	**मित्रं** नयनयोः प्रीतिरसायनं विद्यते ।	1
A.V.	**(A) Translate *any one* unseen passage / dialogue into English :**	
(i)	A traveller was once going by the road in the afternoon during summer. There were mango trees on both the sides of the road. He heard the chirping of birds, there. He, who was tired, ate mangoes sitting in the shade of the tree. Extremely delighted, he praised the trees, "Blessed indeed are the trees, endowed with shade and leaves from where travellers never go away." The traveller affirms in his mind, 'I too will plant trees in my home'.	5
(ii)	मधुरा : O मुग्धा, whose new statue is this in your room? मुग्धा : It is a statue of विवेकानन्द. मधुरा : I know that he was disciple of रामकृष्ण परमहंस but I have forgotten his original name. मुग्धा : His original name is नरेन्द्र. He indeed was an embellishment of India. People recall the speech given by him in शिकागो religious conference till today.	5

(iii)	Physician – Are you saying that a kitten is crying in the stomach? Milind – But, what would I do at night? Physician – This is a pair of pills. One for you and the other for the kitten to enjoy a peaceful sleep. (On the next day, in the hospital.) Physician – O मिलिन्द, wake up. The surgery is successful. Look, this kitten was inside your stomach. Now you may not worry. Milind – (In a weeping tone) But there was a black cat in my stomach, this one is white!	**5**
A.V.	**(B) Translate *any one* group of verses into English :**	
	Group I	
(i)	An alert person acquires wealth, one who eats healthy food acquires health, the one free from diseases (healthy) acquires joy, the studious acquires profound knowledge and humble person acquires spiritual merit, wealth and fame.	**2**
(ii)	Only that advice is the best advice, which is for protecting the gain of the past, making acquisitions in the future and for liberating one facing calamity.	**2**
	Group II	
(i)	Faults become virtues in the mouth of good people. Virtues become faults in the mouth of the wicked. Oh! then this is not the subject of astonishment. The great cloud drinks salty water and turns it to sweet water. The serpent after drinking milk vomits intolerable poison.	**4**
	Group III	
(i)	How will a king, who does not have excellent poets, by his side be famous? Haven't many kings been on this earth? Nobody knows even their name!	**4**

A.VI.	**Answer in English : (*Any two*)**	
(i)	In the treatise named विष्णुधर्मोत्तरपुराणम्, there is detailed explanation about painting. The conversation between मार्कण्डेय and King वज्र is famous in that treatise. When King वज्र asks 'what are the means of achieving happiness in all worlds' sage मार्कण्डेय described the importance of painting. He said 'just as सुमेरु is greatest among mountains, eagle is among birds, king is among men are great likewise among all arts painting is the greatest art. Due to that not only artists but also common people become happy.' He further says 'all aims like धर्म, अर्थ, काम, मोक्ष can be achieved through painting. It is said to be auspicious when paintings are placed.	**2**
(ii)	Generally, lines, shape, light and shade are important factors in any drawing. If somebody has imitated any picture then it has to resemble the original one. Position, degree proportion sweetness, size of land, differences, resemblance, drawing pictures in small or big size to indicate their proximity or distance are the eight factors that add to the beauty of a painting.	**2**
(iii)	After the attainment of freedom, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर was appointed as minister of law in the cabinet of first Prime Minister पं. जवाहरलाल नेहरु. Along with that he also accepted the post of chairman of the drafting committee of Indian Constitution. Disregarding the burden of work he was always engrossed in work.	**2**
(iv)	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर was fond of Sanskrit language. He also knew the importance of Sanskrit which was the language of the Gods. Therefore he wanted Sanskrit to be a national language like Hindi. In order to do so, he first put forth the proposal in the executive meeting of 'Dalit Mahasangh'. He firmly believed that the root of Indian culture were in Sanskrit. Many Indian languages originate from Sanskrit. As it is revered by scholars and it deserves to be the national language.	**2**

A.VII.	**Complete the story.**	
	प्रभञ्जनो नाम झञ्झावातः आत्मनः अनुजं मन्दपवनम् अपृच्छत् मत्सदृशः शक्तिमान् भवितुं नेच्छसि किम् । तस्य सा **पृच्छा** अनुत्तरिता एवावर्तत । तदा स्वमाहात्म्यं पुनः एकवारं कथयितुं प्रभञ्जनः प्राह मन्दपवनं, वत्स पश्य, यदाहं वहामि तदा मम आगमनं सुदूरं सूच्यते । **सर्वत्र** वार्ता प्रसरति । **भयभीताः** जनाः इतस्ततो धावन्ति । पशुपक्षिणः अपि संत्रस्ता जायन्ते । सागरः अपि **प्रक्षुब्धः** भवति । पर्वतप्रायाः तरङ्गाः **तस्मिन्** उद्भवन्ति ।	5
	OR	
	Make *any five* sentences in Sanskrit by using indeclinables / governing cases :	
(i)	**छात्राणां कृते** व्यायामः आवश्यकः ।	1
(ii)	**जननीं प्रति** शिशुः धावति ।	1
(iii)	माता **बालकेन सह** गच्छति ।	1
(iv)	जनकः **पुत्राय/ कन्यायै** उपहारं यच्छति ।	1
(v)	बालकः **विद्यालयं** गच्छति ।	1
(vi)	**श्रीगणेशः** मोदकेभ्यः **स्पृहयति / ते** ।	1
(vii)	**श्रीगणेशाय नमः** ।	1
(viii)	**श्रीगणेशाय** मोदकाः **रोचन्ते** ।	1
A.VIII.	**Solve *any five* sub-questions from the following :**	
(A)	**Recognize *any three* of the following forms :**	
(i)	वणिक् - वणिज् noun ending in ज् Masculine gender Nominative singular.	1
(ii)	मया - अस्मद् First person pronoun Common in all genders Instrumental singular.	1
(iii)	आनेतुम् - Root आ + नी-नय् (1 UP) Infinitive of purpose तुमन्त अव्यय.	1

(iv)	विराजमानम् - Root वि + राज् (1 AP) Present Active Participle Masculine gender Accusative singular Neuter gender Nominative, Accusative singular.	1
(v)	प्राप्नुवन्ति - Root प्र + आप् (5 PP) Present tense Third person plural.	1
(B)	**Dissolve and name the compounds : (*Any three*)**	
(i)	अक्षया - न विद्यते क्षयः यस्याः सा । - नञ् बहुव्रीहि समास ।	1
(ii)	सानन्दम् - आनन्देन सह । - अव्ययीभाव समास ।	1
(iii)	ग्रामभूषणम् - ग्रामस्य भूषणम् । - षष्ठी तत्पुरुष समास ।	1
(iv)	महावृक्षाः - महान्तः वृक्षाः । - कर्मधारय समास ।	1
(v)	पुस्तकस्थानि - पुस्तके तिष्ठन्ति इति । - उपपद तत्पुरुष समास ।	1
(C)	**Dissolve sandhis : (*Any three*)**	
(i)	अवकराच्च - अवकरात् + च ।	1
(ii)	सिद्धोऽस्मि - सिद्धः + अस्मि ।	1
(iii)	जानाम्यहम् - जानामि + अहम् ।	1
(iv)	बहिरासीत् - बहिः + आसीत् ।	1
(v)	वागनिष्ठुरा - वाक् + अनिष्ठुरा ।	1
(D)	**Give Sanskrit synonym of the following words : (*Any three*)**	
(i)	मधुकरः - भ्रमरः, भृङ्गः ।	1
(ii)	समुद्रः - सागरः, तोयधिः, जलधिः, रत्नाकरः, उदधिः।	1
(iii)	उन्नतिः - विकासः, उत्कर्षः, प्रगतिः ।	1
(iv)	समीपम् - निकटम्, सकाशम् ।	1
(v)	तृप्तिः - सन्तोषः, तुष्टिः ।	1

(E)	**Complete *any three* of the following sentences by choosing the suitable alternative given in the brackets :**	
(i)	आचार्ये, वीररसविषये **कथयतु** भवती ।	**1**
(ii)	एष आधुनिकः कल्पवृक्षः **अस्मभ्यं** सर्वविधं ज्ञानं वितरति ।	**1**
(iii)	भगवान् सुगत एव **अस्माकं** पिता ।	**1**
(iv)	अकस्मात् तस्य विचारमाला **खण्डिता** ।	**1**
(v)	अधुना सङ्गणकोऽन्तर्जालं वा गृहे गृहे विद्यते **अस्माकम्** ।	**1**
(D)	**Do as directed : (*Any three*)**	
(i)	**सः धनिकः** सत्वरं **सेवकं प्रेषितवान्** ।	**1**
(ii)	**यदि नष्टं कारणं तर्हि** कुतः कार्योत्पत्तिः ?	**1**
(iii)	**रात्रिः अयात्** ।	**1**
(iv)	तत्र **नयनरम्याः शिल्पालयाः वर्तन्ते** ।	**1**
(v)	पक्षिणां प्रजातयः सुखेन **उषित्वा** क्रीडन्ति ।	**1**

❖❖❖❖